
Isten és a haza nevében – A Franco-rezsim által elrabolt gyerekek

A Szabálytalan Örökbefogadások Áldozatainak Országos Szövetsége (ANADIR) 2011. január 27-én 261 esetben tett feljelentést a madridi ügyészségen. Összesen 31 személyt vádoltak illegális fogvatartással, okirat-hamisítással, apaság megváltoztatásával és gyerekrablással. A kirobbant botrány senkit nem lepett meg, hiszen sokan sejtették vagy tudták, hogy Franco diktatúrája alatt csecsemőket szakítottak el „méltatlan” szüleiktől és falangista, „jó katolikus” vagy jól fizető családoknak adták őket.

Piero Badaloni, a RAI madridi tudósítója *In nome di Dio e della patria. I bambini rubati dal regime franchista* (Isten és a haza nevében. A Franco-rezsim által elrabolt gyerekek) című kötete egyes esetek ismertetésével párhuzamosan áttekintést ad az örökbefogadással kapcsolatos jogi és intézményi változásokról, majd bemutatja a jelenlegi helyzetet is.

A gyerekrablások ideológiai háttere Antonio Vallejo-Nájeraéhoz, a nemzeti oldal legbefolyásosabb pszichiáteréhez fűződik. Vallejo-Nájera Németországban tanult. Hazatérve elnyerte Franco tábornok bizalmát és 1939 októberében elindította a „faji újjászületés” tervét, a legyőzött köztársasági szülők gyerekeinek az átnevelése céljából. 1940. november 23-án rendeletben¹ tiltották meg, hogy a vérszerinti szülők információt kapjanak örökbeadott gyerekeikről. Az 1941. december 4-én elfogadott törvény szerint pedig az örökbefogadott gyerekek csak az örökbefogadó szülők nevét viselhetik.² Két héttel korábban alakult meg a Nővédelmi Patronátus (PPM) Carmen Polo, Franco felesége vezetésével. A szervezet feladatai közé tartozott az állam tájékoztatása a közérkölcis állapotáról, nővédelmi javaslatok kidolgo-

1 *Decreto de 23 de noviembre de 1940 sobre protección del Estado a los huérfanos de la Revolución Nacional y de la Guerra* (1940. november 23-ai rendelet a nemzeti forradalom és a háború árváinak állami védelméről), <http://www.boe.es/datos/pdfs/BOE//1940/336/A08253-08255.pdf>, 2015. február 25-i megtekintés.

2 *Ley de 4 de diciembre de 1941 por la que se regulan las inscripciones en el Registro Civil de niños repatriados y abandonados* (1941. december 4-ei törvény a repatriált és elhagyott gyerekek anyakönyvezésének a szabályozásáról), <http://www.boe.es/datos/pdfs/BOE//1941/350/A09819-09820.pdf>, 2015. február 26-i megtekintés.

zása, segítségnyújtás egyedülálló anyák részére, prostituáltak átnevelése³ és az egyházi intézmények tevékenységének a támogatása.

1952-ben újjászervezték a PPM-et. A patronátus a Falange női szekciójához tartozó Auxilio Social nevű szervezet központjait használta egészen 1984-ig. Az örökbefogadások megszervezésében két apácarend játszott fontos szerepet: Jézus, Mária és József Misszionáriusai és Páli Szent Vince Szeretet Leányai Társulata.

Az utóbbi rend Santa Cruz de Tenerife-i árvaházát 1951-től 1970-ig Juana Alonso nővér vezette. 2011-es eltűnése előtt interjút adott Natalia Junquerának, az *El País* újságírójának. Elismerte, hogy közreműködött az örökbefogadásokban, de tagadta, hogy gyerekeket adott volna el. Szerinte az örökbefogadó szülők kiválasztásánál figyelembe vették, hogy megfelelően nevelik-e majd a gyereket és jó keresztények-e. Ha egy gyerek nem volt megfelelő egészségi állapotban, nem szorgalmazták az örökbe adását, sőt, megpróbálták megakadályozni azt. Mercedes Sánchez, volt apáca 1963-ban került az intézetbe. Az árvaház vezetője 1967-ben egy néhány órás újszülöttért küldte Valenciába. Testvére figyelmeztette, hogy az akció illegális, mert nem kapta meg a gyerek születési anyakönyvi kivonatát. Tenerifére visszatérve Juana nővér azzal nyugtatta meg a kétségeit előadó Mercedest, hogy ő már 20 éve csinálja ezt. Mercedes nem tudta, hogy Juana nővér kapott-e pénzt. Az eset után Mercedes Tenerife, majd a rend elhagyására kényszerült.

Liberia 1962-ben, egy hónapos korában került az árvaházba. Az anyja határozott időre bízta az apácákra, mert nem tudta eltartani. 8 éves korában vitték el az új szüleikhez, Valenciába. Nevét Mariára változtatták. Új szülei rosszul bántak vele, csak azért fogadták örökbe, mert szükségük volt valakire, aki gondoskodik róluk idős korukban. Liberia csak jóval később, a házasságkötéskor látta „adásvételi szerződését”. 1986-ban, fiútestvére újsághirdetésére reagálva találta meg az anyját, akiről addig úgy tudta, hogy prostituált volt. Amikor meggyőződött róla, hogy az anyja nem mondott le róla, visszavette az eredeti nevét.

Juana nővér tevékenységével szorosan összefügg Mercedes Herrán de Gras várandós lányok részére üzemeltetett bilbaói lakáshálózata. Herrán de Gras az 1969-ben alapított Mária Anya Egyesület (AMM) alapítója és titkára volt. Az alapító okirat szerint az AMM célja a nem megengedett szexuális kapcsolatok negatív következményeinek a felszámolása volt. Saját kimutatása szerint 1975-ben 134 nővel foglalkozott, ezáltal 68 abortuszt előzött meg és 39 gyereket adott örökbe. Összesen 8 lakása volt, mindegyikben 10–

3 Spanyolországban 1956-ig eltűrték a prostitúciót.

22 lakóval. Doña Mercedes korlátozta a lakók szabad mozgását. Dolores Chumillas visszaemlékezése szerint mindenki félt tőle. A hálózat az egész országban ismert volt, sőt francia és amerikai házaspárok is megkeresték. A 2002-ben elhunyt Herrán de Gras hatalmas vagyont halmozott fel.

Az ügyészségi vizsgálat szerint egy barcelonai plébánia a 60-as és a 70-es években mintegy 2000 személyt érintő emberkereskedelmi tevékenység központja volt. Ebben fontos szerepet játszott az *Örökbefogadási Családi Alapítvány* (OFA), amely az örökbefogadások teljes folyamatát ellenőrizte. Keveset tudunk az OFA vezetőjéről, Josep Figueras i Coletról. Mindenesetre figyelemre méltó, hogy gyászjelentését a mallorcai püspök mellett több magas rangú egyházi személy is aláírta.⁴ Az OFA alkalmazottai titoktartást fogadtak, nem árulhatták el, hova kerültek az örökbefogadott gyerekek.

Badaloni további „művelési központokat” is bemutat. A baszk Guipúzcoa tartomány az ügyészség szerint 1949 és 1993 között az illegális gyermekkereskedelem egyik központja volt. Az *Interviú* című lap szerint összesen mintegy 200 esetről van szó, ezek nagy része a 70-es években történt.⁵ Az ügyek felderítését nehezíti, hogy a San Sebastián-i anyakönyv 1975 előtti korszakra vonatkozó része igen hiányos. A 60-astól a 80-as évekig Marokkóban működött egy gyerekrabló hálózat. Az elrabolt gyerekeket Melillába vitték, majd eladták őket. A hálózat precíz munkamegosztással dolgozott.

A madridi San Ramón, Santa Cristina és Milagrosa klinikák örökbefogadási „Bermuda-háromszöget” alkottak. 1981-ben Germán Gallego az *Interviú* számára készített fényképes tudósítást a San Ramón klinikáról. Az egyik nővértől megtudta, hogy két gyerek holttestét tartották hűtőszekrényben, hogy ezeket mutathassák azoknak az anyáknak, akikről elvették a gyerekeiket. Eduardo Vela, a klinika igazgatója nem tartott a lebukástól, minden bizonnyal jó kapcsolatai voltak. Vela a 70-es években többek között José Antonio Girón de Velasco korábbi munkaügyi miniszter üzlettársa volt. Szintén a San Ramón klinikán tevékenykedett María Gómez Valbuena nővér. Egy örökbefogadó anya visszaemlékezése szerint a nővértől egy várandós nő fejében kapott egy csecsemőt. A gyerekeiket „elhagyó” anyákról jegyzőkönyvet vezettek, és „mélyebb” altatásban részesítették őket. A klinikát 1982-ben bezárták, az iratoknak nyoma veszett.

4 „Don José Figueras Colet”, *La Vanguardia*, 31 de diciembre de 1976, p. 26, <http://hemeroteca.lavanguardia.com/preview/1976/12/31/pagina-26/33634154/pdf.html>, 2015. február 28-i megtekintés.

5 Danilo Albin: „Niños robados: la trama vasca y el padre de Mayor Oreja” (Ellopott gyerekek: a baszk kapcsolat és Mayor Oreja apja), *Interviú*, 10 de junio de 2011, <http://www.interviú.es/reportajes/articulos/ninos-robados-la-trama-vasca-y-el-padre-de-mayor-oreja>, 2015. február 28-i megtekintés.

A XIII. Alfonz által 1924-ben alapított Santa Cristina klinikán speciális gyerekrablási tevékenység zajlott. 1964-ben hirtelen járványos fülgyulladás tört ki. Az egyik áldozat Beatriz Soriano volt. Az orvosok közölték a szüleivel, hogy a kórház már el is temettette. Testvére, Mar Soriano szerint gyanúsán gyorsan került sor a temetésre, hiszen Spanyolországban 1964-ben még éltek a katolikus szokások, még volt halotti virrasztás.

Mar Soriano 2008-ban sorstársaival együtt megalapította a Klinikai Áldozatok Össz-Spanyolországi Platformját (ACTE).⁶ A madridi autonóm közösség levéltárának iratai szerint 1973-ig voltak fülgyulladás okozta halálesetek ezen a klinikán. Egy másik esetben az anya nem is láthatta a kislányát és a klinika három különböző halálokot nevezett meg. A halálos veszélyben forgó gyerekeket haladéktalanul meg kellett keresztelni, ezért az örökbefogadások áldozatainak 21 szervezetét koordináló Francisco González de Tena szociológus szerint gyanús, hogy ezek a gyerekek nem szerepelnek a legközelebbi plébánia anyakönyvében. Ugyanilyen esetek a Milagrosa klinikán is előfordultak.

Újszülöttekkel nemcsak Spanyolországban kereskedtek, hanem „exportálták” is őket. Csecsemőként került Chilébe Luis Aguirre García, aki 1958-ban született egy börtönben. Chilében tudták, hogy könnyű gyerekeket örökre fogadni Spanyolországból. Aguirre García a Santiago de Chile-i érsek közvetítésével és Álvarez-Arenas spanyol ezredes közreműködésével került Fernando Lezaeta Castillo ezredeshez.

Sok esetben csak exhumálással lehet minden kétséget kizáróan bizonyítani, hogy a gyerek nem sokkal születése után valóban meghalt, írja a szerző. Eddig összesen 54 exhumálást végeztek, az elsőt Cádizban 2011 októberében. Az iratok szerint egy esetben egy csecsemőt két temetőben is eltemettek.

A 70-es években a gazdasági válság következtében csökkent a születések száma, így a „kínálat” is. A „kereslet” azonban változatlan maradt. 1970-ben új örökbefogadási törvény⁷ lépett életbe, amely ugyan megtiltotta az örökbefogadó szülőknek, hogy saját gyerekükként tüntessék fel az örökbefogadott gyerekeket, de ezt könnyen ki lehetett játszani. Még több gyerek örökbefogadása vált lehetővé, mindenféle hatósági ellenőrzés nél-

6 A platform honlapja a <http://plataformacausabebesrobados.hostinazo.com/> linken, blogja a <http://plataformacausabebesrobados.blogspot.hu> linken keresztül érhető el, 2015. február 28-i megtekintés.

7 Ley 7/1970, de 4 de julio, de modificación del capítulo V del título VII del libro I del Código Civil, sobre adopción (1970/7. (július 4.) törvény, a Polgári Törvénykönyv I. könyve VII. címének az örökbefogadásról szóló V. fejezetének a módosításáról, <http://www.boe.es/boe/dias/1970/07/07/pdfs/A10702-10704.pdf>, 2015. február 28-i megtekintés.

kül. 1971-ben Serafin Madrid irgalmasrendi szerzetes létrehozta a „remény telefonvonalát”, elvileg az új társadalmi problémák kezelésére, valójában leányanyákat kényszerítettek gyerekeik örökbeadására. Serafin Madrid működését segítette a Spanyol Örökbefogadást Támogató Szövetség (AEPA), amelyet 1969-ben alapított Gregorio Guijarro Contreras volt államügyész, aki maga is örökbefogadott egy ikerpárt. Contreras munkatársa volt többek között Ignacio Villa Elizaga nőgyógyász, aki az Opus Dei tagja volt. Az AEPA együttműködött a Gyermekvédelmi Főtanáccsal (CSPM) és a spanyol Caritasszal. Az örökbefogadások folyamata az 1978-as alkotmány elfogadása után is átláthatatlan maradt. Egyes egyházi személyek és orvosok érinthesetlenségük tudatában folytatták a gyerekkereskedelmet, a vérszerinti anyának továbbra sem kellett magát felfednie, ha nem akarta megtartani a gyereket. Az örökbefogadásnál közjegyző és nem bíró működött közre. Változást csak a Felipe González vezette szocialista kormány törvényjavaslatának az elfogadása hozott 1987-ben.⁸ A törvény kötelezte az orvosokat az örökbefogadások bejelentésére.

Badaloni folyamatosan foglalkozik a katolikus egyház szerepével. A szerző szerint az egyház azért állt ki Franco mellett, mert félt, hogy a demokratikusan megválasztott kormány alatt elveszíti a hatalmát.

A gyerekrablásokkal kapcsolatos büntetőjogi felelősséget Fernando magán ügyvéd vetette fel először, 2006-ban. Magának az egyháznak a felelősségét 1937-ig vezeti vissza, amikor a spanyol püspökök nyílt levelet tettek közzé.⁹ A levél szerint a felkelők a keresztény erényeket képviselik, a köztársaságiak pedig mind kommunisták. A püspökök ugyanakkor egy szót sem szoltak a felkelők által elkövetett erőszakról. A levél nagy hatást gyakorolt a külföldi közvéleményre. Sok egyházi személy később is támogatta Franco rendszerét.

Az áldozatok egyesületei hiába próbálták elérni, hogy betekinthessenek az örökbefogadó szülők adatait is őrző levéltárakba, a püspöki kar szerint ugyanis ezek a levéltárak egy másik ország, a Vatikán tulajdonát képezik. 2013-ban Tarragonában boldoggá avatták a polgárháborús egyházüldözés

8 Ley 21/1987, de 11 de noviembre, por la que se modifican determinados artículos del Código Civil y de la Ley de Enjuiciamiento Civil en materia de adopción (1987/21. (november 11.) törvény a Polgári Törvénykönyv és a polgári perrendtartásról szóló törvény egyes, az örökbefogadással kapcsolatos cikkelyeinek módosításáról), <http://www.boe.es/boe/dias/1987/11/17/pdfs/A34158-34162.pdf>, 2015. február 28-i megtekintés.

9 *Carta Colectiva del Episcopado español al mundo entero con motivo de la guerra de España 1937* (A spanyol püspöki kar levele az egész világhoz a spanyolországi háborúval kapcsolatban 1937), <http://www.unizar.es/ice/uez/wp-content/uploads/2008/11/iglesia-carta-colectiva-obispos-1937.pdf>, 2015. február 28-ai megtekintés.

522 vértanúját. A francóizmus áldozatai levélben kérték Ferenc pápát, hogy vonja vissza a boldoggá avatást¹⁰ és a spanyol egyház kérjen bocsánatot Franco támogatásáért.¹¹ Bár a boldoggá avatás megtörtént, az egyesületek bíznak abban, hogy a pápa megnyitja a levéltárakat, hiszen korábban ugyanilyen bűncselekményekért bírálta az argentin tábornokokat. Argentína megelőzte Spanyolországot a diktatúra felelőseinek az elszámoltatása terén. 2012-ben a két másik ügy miatt már szabadságvesztését töltő Jorge Videla argentin diktátort (1976-1981) 50 évre ítélték, mert részt vett a fogva tartott szülők csecsemőinek ellopásában.

Az első spanyolországi per 2012-ben kezdődött. A vádlott María Gómez Valbuena nővér volt. A nővér 2013-ban hirtelen meghalt, de ezt sokan nem hitték el. A főügyész csak kérésre mutatja be a halotti bizonyítványát. A holttest exhumálását, boncolását és független igazságügyi orvosszakértő által történő vizsgálatát nem engedélyezték. Az apáca halála miatt leállították az eljárást. A második per 2013-ban Eduardo Vela ellen indult.

Nehéz pontosan megállapítani az orvosok és egyházi személyek által működtetett gyerekereskedelmi hálózat áldozatainak a számát. Egyes becslések 300 ezer áldozatról szólnak. Csak külföldről 30 ezren telepítettek gyereket haza. A döbbenetes számok ellenére 2011-ig keveset beszéltek az úgyról. A felelősségre vonást akadályozza az 1977-es „hallgatás paktuma”. Rajoy miniszterelnök szerint a társadalmi megbékélés alapját képező paktumot csak a parlament változtathatja meg. Az egyesületek szerint a paktum csak a politikusokra vonatkozik. Szándékos levéltári gyűjtogatások és a hatástalan kormányzati intézkedések miatt kilátásba helyezték, hogy szükség esetén az ENSZ-hez fordulnak. González de Tena a legfontosabb feladatnak az érintett személyek áldozatként történő jogi elismertetését tartja. Az egyesületek tevékenységét mintegy 20 laboratórium segíti. Kevés DNS-mintát sikerül azonosítani, mert a különböző városokban működő laboratóriumok nem cserélik ki az eredményeiket, és sokkal több szülő keresi a gyereket, mint fordítva. Egyes esetekben az igazság kiderítéséhez az örökbefogadó szülő önfeljelentése szükséges.

10 A levélben emlékeztetik a pápát, hogy a francóizmusnak katolikus áldozatai is voltak, és kifogásolják, hogy az egyház csak a saját áldozatairól emlékezik meg. A boldoggá avatás feltételei az esemény honlapján is olvashatók: <http://www.beatificacion2013.com/index.php/martires/como-procede-una-causa>, 2015. március 1-jei megtekintés.

11 A spanyol püspöki konferencia elnöke 2007. november 19-én bocsánatot kért. *Discurso Inaugural del Excmo. y Rmo. Sr. D. Ricardo Blázquez Pérez Obispo de Bilbao Presidente de la Conferencia Episcopal Española*, Madrid, 19–22 de noviembre de 2007 (*Főtiszteletendő Ricardo Blázquez Pérez, bilbaói püspök, a Spanyol Püspöki Konferencia elnöke megnyitó beszéde*), Madrid, 2007. november 19.-22., http://www.conferenciaepiscopal.es/documentos/plenaria/XC_plenaria.html, 2015. február 28-ai megtekintés.

2007-ben a spanyol parlament törvényt fogadott el arról, hogy az örökbeadott gyermekek megismerhetik valódi szüleiket.¹² A törvény végrehajtása akadozik, mert néhány – főleg egyházi – klinika visszatartja az adatokat. 2012-ben egy valenciai bíróság ítélete lehetővé tette a Santa Isabel klinika archívumának anyagába való betekintést.

Badaloni könyve egyszerre támaszkodik interjúkra és történelmi forrásokra, melyek közül hármat közöl a függelékben, a pápához írt levelet olasz fordításban is. A kötet alcíme nem pontos, hiszen a gyerekkereskedelem 1975 után is folytatódott. A szerző azonban így is meggyőzően támasztja alá végkövetkeztetését: az áldozatok célja nem a bosszú, hanem az igazság ki-derítése. Sürget az idő, hiszen egyre kevesebben élnek az érintettek közül.

Piero Badaloni: *In nome di Dio e della patria. I bambini rubati dal regime franchista* (Isten és a haza nevében. A Franco-rezsim által elrabolt gyerekek) Castelvechi Editore, Roma, 2013, 192 o.

Gregosits Gábor

¹² Ley 54/2007, de 28 de diciembre, de Adopción internacional (2007/54. (december 28.) törvény a nemzetközi örökbefogadásról, <http://www.boe.es/boe/dias/2007/12/29/pdfs/A53676-53686.pdf>, 2015. március 1-jei megtekintés.